

Rozhľadne

1. diel

62 lokalít s rozhľadňami

po Slovensku

Rozhl'adne

1. diel

Ladislav Khandl

Rozhľadne

1. diel

2. vydanie, 2018

© Autor textu: Ladislav Khandl

Editor a zodpovedný redaktor: Daniel Kollár

© Fotografie: Ladislav Khandl (244), Slavomír Gnip (1),
archív Ladislava Khandla (7) a zo zbierok Múzea mesta Bratislavy (2)

© Fotografia na obálke: Ladislav Khandl

Jazyková úprava: Jana Hyžová a Rút Facunová

Úprava fotografií: Tomáš Votava

Mapy: Mapa Slovakia Editor, s. r. o.

© Dizajn: Zuzana Kollárová

Typografia: Marianna Lázničková

Tlač: impression world, spol. s r. o., Prešov

Akékoľvek, hoci aj čiastočné použitie diela je dovoľené len s písomným súhlasom vydavateľstva DAJAMA a autora.

© RNDr. Daniel Kollár – DAJAMA

Ľubľanská 2, 831 02 Bratislava

tel.: +421 (2) 446 317 02, info@dajama.sk, www.dajama.sk

Vydalo vydavateľstvo DAJAMA v roku 2012 ako svoju 294. publikáciu.

ISBN 978-80-8136-084-8

Obsah

Predhovor k 2. vydaniu	6	28. Veľká Rača	101
Úvod	7	29. Sedlo Beskyd	103
Rozhľadne a iné vyhlídkové stavby	10	30. Ostrý vrch	107
Stručná história rozhľadní na Slovensku	15	31. Skorušina	109
1. Most SNP.....	19	32. Veľké Borové	113
2. Kamzík	23	33. Žiarce	115
3. Vápenná	25	34. Ostredok	119
4. Kukla	29	35. Vavrišovo	121
5. Karpatská perla	31	36. Východná	125
6. Rozbehy	35	37. Skalka	127
7. Prístav Skalica	37	38. Sitno	131
8. Vodné dielo Gabčíkovo	41	39. Vartovka	133
9. Ranč na Striebornom jazere	43	40. Prašný vrch	137
10. Marhát	47	41. Šachtička	139
11. Žalostiná	49	42. Jasenina	143
12. Hrajky	53	43. Mačacia	145
13. Poľana	55	44. Bachledova dolina – sedlo	149
14. Veľký Lopeník	59	45. Kráľova studňa	151
15. Krivoklát	61	46. Čierna mláka	155
16. Grotta	65	47. Žobrák	157
17. Tlstá hora	67	48. Čierna hora	161
18. Panská javorina	71	49. Rohuľa	163
19. Hôrka	73	50. Stavok	167
20. Topoľčany	77	51. Duklianský priesmyk	169
21. Drieňová	79	52. Kloptaň	173
22. Vápnik	83	53. Hradová	175
23. Strateneč	85	54. Adamovské jazerá	179
24. Veľké Rovné – Záblatie	89	55. Parížske močiare	181
25. Kamenité	91	56. Beša	185
26. Zákopčie – Martákovský kopec	95	57. Čičarovce	187
27. Bobovec	97	58. Senné – Avescentrum	191
		59. Senné – Ostrovik	193
		60. Senné – Sirmajky	197
		61. Iňačovce	199
		62. Blatná Polianka	203

Lokality s rozhľadňami

Západné Slovensko:

1. Most SNP
2. Kamzík
3. Vápenná
4. Kukla
5. Karpatská perla
6. Rozbehy
7. Prístav Skalica
8. Vodné dielo Gabčíkovo
9. Ranč na Striebornom jazere
10. Marhát
11. Žalostiná
12. Hrajky
13. Poľana

14. Veľký Lopeník
15. Krivoklát
16. Grotta
17. Tlstá hora
18. Panská javorina
19. Hôrka
20. Topoľčany
21. Drieňová
22. Vápnik

Stredné Slovensko:

23. Strateneč
24. Veľké Rovné – Záblatie
25. Kamenité

- 26. Zákopčie – Martfákovský kopec
- 27. Bobovec
- 28. Veľká Rača
- 29. Sedlo Beskyd
- 30. Ostrý vrch
- 31. Skorušina
- 32. Veľké Borové
- 33. Žiarce
- 34. Ostredok
- 35. Vavrišovo
- 36. Východná
- 37. Skalka
- 38. Sitno
- 39. Vartovka
- 40. Prašný vrch
- 41. Šachtička
- 42. Jasenina
- 43. Mačacia

Východné Slovensko:

- 44. Bachledova dolina – sedlo
- 45. Kráľova studňa
- 46. Čierna mláka
- 47. Žobrák – staršia rozhladňa
- 48. Čierna hora
- 49. Rohuľa
- 50. Stavok
- 51. Duklianský priesmyk
- 52. Kloptaň
- 53. Hradová

Vtáčie pozorovateľne:

- 54. Adamovské jazerá
- 55. Parížske močiare
- 56. Beša
- 57. Čičarovce
- 58. Senné – Avescentrum
- 59. Senné – Ostrovík
- 60. Senné – Sirmajky
- 61. Iňačovce
- 62. Blatná Polianka

Predhovor k 2. vydaniu

Prvé vydanie publikácia Rozhľadne vyšlo v roku 2012 a bolo v ňom opísaných prakticky všetkých 65 lokalít s rozhľadňami na Slovensku. Po vypredaní knihy pristúpili autor a vydavateľ k druhému, novelizovanému vydaniu. Vynechali sme v ňom rozhľadňu na Veľkej homoli, ktorú v roku 2016 zatvorili, a o rok nato pre celkový zlý stav zbúrali. Intenzívne sa však pripravuje výstavba podobnej rozhľadne a veríme, že sa zámer podarí čo najskôr realizovať. V 2. vydaní už nie je pre zlý technický stav ani rozhľadňa na Havránku a rozhľadňa Luby, na ktoré môžu vystúpiť iba povolané osoby. Namiesto týchto troch veží sú do publikácie zaradené dve úvodné state o rozhľadniach a iných vyhlídkových stavbách a o histórii rozhľadní.

V ostatnom čase je u nás i v zahraničí čoraz populárnejšie pozorovanie vodného a sťahovavého vtáctva. Oproti prvému vydaniu sme pozorovateľne vtáctva zaradili na záver publikácie. Záujemcovia o túto aktivitu tak nájdu v knihe potrebné informácie súhrnne a prehľadnejšie. Rovnako aj tí, ktorí sa naopak v tipoch na výlet orientujú predovšetkým na pekné výhľady na horách.

Od roku 2012 narástol počet rozhľadní u nás na dvojnásobok. To si pri danej koncepcii knihy a jej obmedzenom rozsahu vyžiadalo označiť toto aktualizované vydanie za prvý diel publikácie a pripraviť na knižný trh aj druhý diel o ďalších rozhľadniach s rovnakým rozsahom.

Úvod

Konečne zastať na najvyššom mieste rozhľadne, vnímať splašený tlkot vlastného srdca po namáhavom výstupe a opájať sa nádhernými rozhľadmi na krásnu krajinu, s ktorou nás spájajú zážitky a pocity – to všetko je vskutku jedno z posledných dobrodružstiev dneška.

Potreba spoznávať svet okolo nás sprevádzaná emotívnym zázemím tohto procesu je azda taká stará ako ľudstvo samo. Spočiatku zrejme výstupy ľudí na vyvýšené miesta vychádzali takmer výlučne iba z potreby zabezpečiť si obživu lovom zveri a zberom lesných plodín, či mať prehľad o pohybe nepriateľa. Neskôr sa tam objavili obhospodarovatelia lesov, hľadači pokladov, prírodopisní bádatelia a na scénu nastúpili aj kartografi. Tí všetci spolu s pohybom vojsk prešliapali prírodu, aby ju neskôr písmom a ústnym podaním sprostredkovali romantickým dušiam.

Bola to zvedavosť, čo v 5. storočí pred n. l. filozofa Empedoklesa priviedla na vrchol sicílskej sopky Etna? Zmienka sa zachovala aj

o tom, že na túto horu v roku 126 vystúpil cisár Hadrián, ktorý si zamienil, že chce z jej najvyššieho bodu pozorovať východ slnka. Na Mont Ventoux (1 912 m) v južnom Francúzsku zase 26. apríla 1336 vystúpil florentský básnik Francesco Petrarca spolu s bratom len preto, aby sa ocitol na jeho vrchole.

Vo zvýšenej miere sa záujem ľudí o prírodu, ako formu obohatenia duše o hodnoty prameniace z prírodného prostredia, prejavil v období humanizmu a renesancie. Vtedy začali maliari zobrazovať nielen ľudí v popredí a s menšou plochou prírody v pozadí, ale naopak, postupne sa samotná príroda, ktorej súčasťou je aj človek, stala hlavným motívom. Príroda a jej hodnoty a zaujímavosti sa dostávali viac aj do diel spisovateľov a básnikov, v častom prepojení s povestami a mýtmi. Táto tendencia vrcholila v období osvietenstva a najmä romantizmu.

Na území Slovenska sa už začiatkom 19. storočia viaceré vrchy opisovali ako bájne. Povesti o Sitne

Drevená rozhľadňa na Panskej javorine

a rytieroch ukrytých v jeho útrochách, o zbojníckej Kráľovej holi či o Kriváni ako symbole nádejí Slovákov, ale aj o iných vrchoch, sa dostávali v čoraz väčšej miere do vedomia ľudí, vzbudzujúc záujem o spoznanie známych výšin a vrchov.

Zlepšenie výhľadov zabezpečili rozhľadne, ktoré začali byť populárne v Európe najmä v druhej polovici 19. storočia. Svoje oživenie zaznamenali aj v ostatných desaťročiach.

V tejto publikácii je opísaných 62 rozhľadní a pozorovateľní. Najviac ich je v Žilinskom samosprávnom kraji, najmenej v Trnavskom, Nitrianskom a Bratislavskom samosprávnom kraji. Rekord v počte rozhľadní a pozorovateľní drží okres Michalovce, čestné miesto si získal i okres Čadca. Len tri zo všetkých rozhľadní postavili na najvyšších vrcholoch slovenských pohorí, väčšina je situovaná bližšie k ľuďom a v rekreačných oblastiach. Z deviatich oceľových rozhľadní je najvyššia vyhlíadka na Moste SNP a po nej rozhľadňa na Hradovej. Jedna z oceľových stavieb (na Šachtičke) predstavuje nový, perspektívny trend spájania funkcií telekomunikačných veží s funkciami vyhlíadkových stavieb. Drevených rozhľadní je 39, najvyššou je veža Májka vo Východnej, po nej nasleduje rozhľadňa Poľana, ktorej vyhlíadková plošina je vyššie než vo Východnej. Skutočnosť, že najviac rozhľadní je drevených, je daná nielen tradíciou, ale aj cenovými dôvodmi a menšou náročnosťou výstavby. Najvyššia z piatich železobetónových vyhlíadkových stavieb je na Kamziku a v Duklianskom priesmyku. Najvyššia z deviatich murovaných vyhlíadkových veží je v Šenkviaciach. Niektoré vznikli prebudovaním z vodárne či tzv. „transformátorovne“. Predovšetkým okres Čadca sa môže pochváliť nápaditými a architektonicky zaujímavými kamenými rozhľadňami. Nižšie rozhľadne u nás mierne prevažujú, o to

Kamenná rozhľadňa na Bobovci

viac vyniknú rozhľadne úctyhodnej výšky, aké okrem Mosta SNP, televíznej veže na Kamziku a veže na Hradovej predstavujú veže Májka, Poľana a ďalšie. I keď má Slovensko v pomernom porovnaní napríklad s Českou republikou či Rakúskom menej starých a architektonicky hodnotných rozhľadní, predsa sa aj my môžeme hrdiť viacerými historicky cennými objektmi, napríklad rozhľadňou nad Krupinou či na vrchole Sitna.

Len niektoré z rozhľadní dostali vlastné pomenovanie. Tými ich nazývame aj v tejto publikácii, bez doplňujúcich údajov o miestach, kde stoja. Väčšinu rozhľadní označujeme v texte podľa blízkej kóty, pomenovania lokality alebo obce.

Rozhľadne na Slovensku sú veľmi rozdielne. Niektoré sú monumentálnymi objektmi, iné sú stredne náročnými stavbami, avšak viaceré sú dielom amatérskych nadšencov, ktorí sa nebáli námahy a prekážok na ceste k tomu, aby sprístupnili krásne výhľady sebe aj iným. Za všetkých možno spomenúť aspoň nadšencov zo Svidníka a okolia, z Lenartova, Dubovej či

Prakoviec. Vážme si a ochraňujme rozhľadne a preukazujme úctu ich tvorcom a udržiavateľom. Touto publikáciou chceme vzdať hold nielen prírode, pamiatkam a rozhľadníam, ale najmä ľuďom, ktorí nezištne pomáhajú iným.

Do publikácie sme zaradili i rozhľadňu na Veľkom Lopeníku, ktorá stojí už na českom území, niekoľko metrov od hraníc. Opisované rozhľadne sú zoradené podľa krajov a polohy, od západu na východ Slovenska. Výnimočne bolo poradie upravené podľa vzájomnej blízkosti rozhľadní. Opisané stavby zahŕňame pre účel tejto publikácie pod pojem rozhľadne, pri opise jednotlivých stavieb však ponechávame ich konkrétne označenie investormi (vyhliadková veža či veža). Zemepisné súradnice rozhľadní boli zisťované turistickým satelitným navigátorom, pri inej konštelácii satelitov alebo atmosférických poruchách môžu byť bežným turistickým navigačným prijímačom namerané trochu iné hodnoty, znamenajúce rozdiel aj niekoľkých metrov. Nadmorská výška bola zisťovaná pomocou máp, z údajov správcov rozhľadní alebo turistickým výškomerom, kalibrovaným pred výstupom k rozhľadni. K odporúčaným mapám treba poznamenať, že jednotlivé listy mapy sa prelínajú, takže rozhľadňa môže byť zároveň aj na inom liste mapy. Pri výbere listu záleží aj na smere prístupu a záujme navštíviť ďalšie miesta v okolí. Aj z tohto pohľadu možno uvažovať, či si zakúpiť mapu VKÚ alebo mapu SHOCart znázorňujúcu približne rovnakú časť Slovenska.

Pri putovaní k rozhľadníam sa hodí mať v batohu okrem nevyhnutnej výbavy – lekárničky, náhradného oblečenia, pláštá do dažďa, fľaše s nealkoholickým nápojom, jedla a turistickej mapy – aj buzolu, ďale-

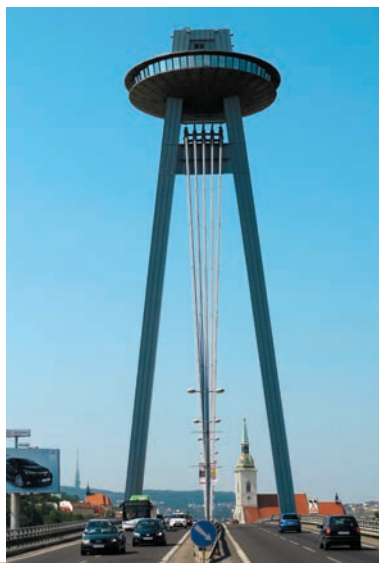
kohľad a mobilný telefón. Pre dobrú viditeľnosť sa odporúča navštíviť rozhľadne v období, keď vzduch nie je veľmi zohriaty. Napríklad po odchode teplého frontu s dažďami a jeho vystriedaní studeným frontom, v prvých mesiacoch jesene alebo v zime pri teplotnej inverzii.

V texte som sa usiloval opísať všetky rozhľadne sprístupnené do 15. augusta 2012.

Ďakujem všetkým, ktorí mi poskytlí pri príprave tejto publikácie informácie, rady či inú pomoc. Osobitne ďakujem mojej Eveline za pochopenie pre moju prácu a pomoc v teréne pri meraní rozmerov mnohých rozhľadní.

Zámerom publikácie nie je len opísať turistické rozhľadne na Slovensku, ale predovšetkým poskytnúť desiatky tipov na poldenné až celodenné putovania rodín, skupín či priateľov k nim a upozorniť na zaujímavé miesta v ich okolí. Porozhliadať sa z výšky po krásnej prírode, spoznať pozoruhodnosti nachádzajúce sa na trasách k rozhľadníam a získať zážitky – to je to, čo ozvlášťňuje a obohacuje život a robí nás lepšími.

Ladislav Khandl

*Vyhliadková plošina
na oceľovom Moste SNP v Bratislave*

Vyhliadka pri Kostole Nanebovstúpenia Panny Márie v Prievidzi

Rozhľadne a iné vyhliadkové stavby

Prirodzené vyhliadky

Slovensko je prevažne hornatá krajina. Pri putovaní po nej možno zastať na nespočetných miestach, z ktorých je pekný výhľad na okolie. Časť z nich je na turistických mapách označená červeným symbolom vyhliadky uvedenom v legende mapy. Je užitočné všímať si na mape pri príprave na túru tieto symboly a podľa možnosti ich aj v teréne využiť na rozhľadnutie sa po okolí. Lesy sú na turistickej mape označené zelenou farbou a odlesnené časti bielou farbou. Teda aj lúčnaté vrcholy, hrebene a stráne, ale tiež rovinaté úseky vyznačené na mape nám naznačujú, kde sa pravdepodobne môžeme tešiť na výhľady. Pravdaže, pri putovaní krajinou natrafíme aj na výhľadové miesta, o ktorých sme netušili a ktoré by bolo škoda ignorovať a aspoň na chvíľu sa pri nich nezastaviť.

Upravené vyhliadky

V teréne jestvuje i mnoho upravených výhľadových miest, lákajúcich na oddych i poučenie. Často ide len o nainštalovanú tabuľu s vyrytou, nakreslenou či fotografickou panorámou a popisom. Už dlhé desaťročia je príkladom informačná tabuľa s vyrytými obrysmi panorámy na južnom brehu Štrbského plesa. Z novších možno spomenúť napríklad panoramatickú fotografiu na tabuli umiestnenej v strede obce Liesek.

Upravené vyhliadky s tabuľami bývajú často doplnené zariadeniami na dlhší pobyt pri nich, ktorých účelom je zvýraznenie či spríjemnenie pozorovania – informačnými textami, panoramatickými náčrtmi a fotografiami, spevneným a upraveným povrchom, lavičkami so stolmi, odpadovými košmi, niekde aj ďalekohľadmi. Spomenúť mož-

no napríklad vyhladku na nitrianskej Kalvárii, na Zobore, v Prievidzi pri Kostole Nanebovzatia Panny Márie či tabule a ďalekohľady na akropole Devínskeho hradu. Inde, naopak, informačné prvky chýbajú, ako povedzme na monumentálnej vyhladke pri kempingu nad Bojnícami a na vyhladke nasmerovanej k zámku v areáli bojnickej ZOO. Ich tvorcovia tým akcentovali estetické dojmy a možnosť oddýchnuť si, otázka rozšírenia si konkrétnych vedomostí ustúpila do pozadia. Tradíciu upravených, zväčša zastrešených vyhladok udržiavajú aj kúpele, čo ilustrujú vyhladky nad Sliačom či nad Trenčianskymi Teplicami. Vyhladkové besiedky sa s obľubou stavali aj na rovinách, v parkoch a na oddychových miestach. Kryté vyhladky umožňujú zotrvať na nich aj v páľave či daždi. Takou je i vyhladka Holica v okrese Snina.

Spoločným znakom upravených vyhladok je, že ich tvorcovia vzhľadom na otvorený terén neevidovali potrebu umiestniť vyhladkovú plošinu do vyššej než prízemnej polohy. Inými slovami – upravené vyhladky bývajú spravidla viac širšie, ako vyššie.

Kostolné veže a veže hradov a zámkov

Postupne začali ľudia využívať na dobrý výhľad aj stavby primárne určené na iné účely. Využívanie kostolných, hradných a zámckých veží na výhľady sa zaznamenalo už dávno, ale rozšírilo sa najmä v ostatných desaťročiach. Pôvodné dispozičné riešenie veží nerátalo s väčšou návštevnosťou osôb obľubujúcich výhľady. Niekde ani stavebná koncepcia veží neumožňovala zabezpečiť pohodlný obojsmerný pohyb osôb po schodoch. Špirálové schodisko obľúbenej Matúsovej veže na Trenčianskom hrade je delené na úseky, na ktorých môže ísť len o jednosmerný pohyb. Vyžaduje sa tu trpezlivosť, disciplína a ohľaduplnosť voči iným. Inak je to v prípade novej kostolnej veže chrámu na Živčákovej. Veža nielenže nesie – tak ako iné veže – zvony, ale má vybudované aj široké schodisko pre tých, ktorí sa chcú pozrieť na Kysuce z väčšej výšky. Na rozdiel od technických dvojúčelových stavieb (napríklad telekomunikačných veží s rozhľadňou) nie je možné kostoly, hrady a zámky s ich vežami umožňujúcimi výhľad nazývať rozhľadňami – s ohľadom na

Vyhľadka nad Bojnícami

ich primárny duchovný a spoločenský význam, ani ich bežne priamo zaraďovať do zoznamu rozhľadní. Patria do samostatnej kategórie objektov, v rámci ktorej je vhodné upozorniť aj na ich sekundárnu výhľadovú funkciu.

Rozhľadne

Rozhľadne stavali samostatne alebo ako integrovanú súčasť turistických chát. Zvýšila sa tým príťažlivosť turistických lokalít a rozšírila motivácia ich návštevy. Umožňovali doplniť si poznatky o širšom okolí a zároveň precítiť estetický zážitok z výhľadov. Stali sa tiež novými cieľmi a miestami konania turistických, kultúrnych a spoločenských podujatí. Ich význam možno vidieť aj v tom, že sformovali kolektívny tvorcov a podporovateľov týchto stavieb, čo sa pozitívne prejavilo aj pri riešení ďalších projektov na prospech ostatných obyvateľov a návštevníkov.

Rozhľadne (vyhliadkové veže, „výhľadne“) sú stavby typické svojou väčšou výškou než šírkou, primárne určené na zabezpečenie výhľadov pre návštevníkov alebo sekundárne na tento účel upravené, ktoré súvisia s koncepciami re-

kreácie, regenerácie a poznávania. Majú najčastejšie vzhľad zužujúcej sa veže, ale môžu mať aj valcovitý tvar či tvar viachrannej stavby s nennennou šírkou. Charakteristická pre rozhľadne je výška umožňujúca umiestnenie vyhliadkovej plošiny do úrovne, ktorá podstatne zlepšuje výhľad na danom mieste. Niekdé, na prekonanie krovísk a nižších stromov, postačuje iba zopár metrov. Inde je potrebné (napríklad na takmer kruhový výhľad) dosiahnuť výšku aspoň väčšiny okolitých stromov. Pravdaže, výška rozhľadní môže byť limitovaná aj finančne, predpismi či inak a môže byť kompromisom vzhľadom na kvalitu výhľadov. Samotná výška veží nemusí byť podstatná pri delení rozhľadní do viacerých kategórií, alebo pri vylúčení niektorých stavieb z okruhu rozhľadní. Ťažko možno tiež triediť rozhľadne podľa šírky výhľadov. Z praxe poznáme, že aj menšie rozhľadne môžu poskytovať krajší a širší výhľad než niektoré vyššie stavby. Do slepej uličky môže viesť i pokus hovoriť o významných a nevýznamných rozhľadniach. Nie je totiž všeobecne jasné, akú váhu možno prikladať jednotlivým kritériám – náročnosti a originalite stavby, kvalite výhľadu alebo umiestneniu stavby na významnom či menej významnom (z turistického a poznávacieho hľadiska) mieste.

Pod rozhľadňou vo všeobecnosti (i v tejto publikácii) rozumieme len tie objekty, ktoré sú určené pre verejnosť, hoci niekedy v časovom obmedzení alebo za poplatok. Jestvujú rozhľadne prístupné v závislosti na otváracích hodinách areálu, ktorého sú súčasťou, iné si vyžadujú prítomnosť osoby garantujúcej bezpečnosť prevádzky, ďalšie môžu vykazovať rentabilnosť a efektívnosť napríklad len v let-

Vyhliadka na Hrebienu v roku 1917

Vyhliadka na kalvárii v Nitre

nom období. Niektoré rozhľadne nemusia byť v zimnom období prístupné z hľadiska bezpečnosti. Finančný príspevok (vstupné) súvisí s celkovou koncepciou ekonomiky výstavby, prevádzky a údržby jednotlivých rozhľadní, bez ohľadu na to, či je majiteľom štátna zložka alebo súkromný investor.

V teréne jestvujú i objekty so vzhľadom typickej rozhľadne, ktoré však nie sú určené pre verejnosť. Môže ísť napríklad o protipožiarne veže s technickým zariadením, so vstupom len pre povolané osoby. Nielen vzhľad teda rozhoduje o tom, či ide naozaj o rozhľadne.

Otázka prístupnosti sa riadi aj zásadami bezpečnosti, či už z hľadiska trasy k veži alebo nárokov na telesné a duševné schopnosti bežných návštevníkov. Je diskutabilné, či niekomu odporučiť výstup na objekt, ku ktorému nevedie v lese nijaká cesta či trasa a hrozí zablúdenie v neprehľadnom či nebezpečnom teréne. Podobne je problémový výstup na objekty vyžadujúce nadpriemernú, nie každému danú odvahu a zručnosť. Určite nemožno bežnému návštevníkovi odporučiť,

aby vystúpil, presnejšie vyliezol desiatky metrov na vežu bez medziposchodí po kolmóm rebríku, aký je spravidla na bývalých vojenských retranslačných a pozorovacích vežiach alebo na leteckých majákoch.

Pomenovanie výškových vyhlídkových stavieb (rozhľadňa, vyhlídková veža, „výhľadňa“) nie je jednotné. Za najvhodnejší pokladáme termín použitý v projekte či oficiálnom pomenovaní stavby, i keď vo všeobecnosti používame univerzálne označenie rozhľadňa. Nemusí vymiznúť ani pojem „výhľadňa“ pre vyššie i nižšie výškové stavby, s ktorým sa možno stretnúť napríklad v okolí Bardejova, Lenartova, Zákamenného, Naháča a inde.

Vzhľadom na uvedené východiská možno zo zoznamu rozhľadní vylúčiť nielen nízke vyhlídkové plošiny, ale i poľovnícke posedy, hasičské veže, súkromné či klubové rozhľadne, bývalé vojenské pozorovateľne a telekomunikačné veže i amatérsky adaptované bývalé letecké majáky. Vynechávame aj ruiny rozhľadní, ktorých návšteva nie je pre neudržiavanie bezpečná.

Vyhliadka na hrade Devín

Rozhľadne vznikli na viacerých miestach zmenou pôvodného účelu objektov. Príkladom je Vartovka nad Krupinou, ktorá bola v stredoveku, v obrane proti ťaženiu Turkov, jednou z hlások a pozorovateľní. Po takmer 500 rokoch sa stala rozhľadňou. S podobným zámerom rekonštruovali aj vežu zrúcaniny Kostola sv. Kataríny nad Naháčom. Rozhľadňa pri penzióne vo Veľkom Borovom bola pôvodne trafostanicou a napríklad rozhľadne v Prešove, vo Viglaš-Pstruši a v Šenkviaciach prebudovali z vodárenských veží.

Rozhľadne boli už v minulosti lokalizované nielen v horských oblastiach, ale v menšej miere aj v mestských aglomeráciách. V ostatnom čase sa zvyšuje podiel mestských rozhľadní a rozhľadní postavených mimo zalesnených častí, uprostred poľí. Súvisí to so zámermi urobiť rozhľadne dostupnejšími, menej vzdialenými, ale nepochybne aj s akcentovaním pocitov, že všade okolo nás môžeme objavovať krásne výhľady, nielen v zalesnenej prírode.

V posledných desaťročiach sa stalo vo svete populárnym pozorovanie vtáctva (birdwatching).

Pre záujemcov o túto aktivitu sa začali stavať pozorovateľne pri vodných plochách (u nás najmä na východe a pri Dunaji), ktoré využívajú hniezdiace a migrujúce vtáctvo. Tieto objekty sú vlastne tiež rozhľadne, avšak pre ich účel, potrebu vodných plôch a nižšiu výšku je vhodné zaradiť ich v prehľadoch do samostatnej podskupiny. Uľahčí to výber cieľov túr a pobytov v prírode, vhodných na konkrétny typ výhľadov.

Viacero rozhľadní bolo už pri plánovaní a výstavbe súčasťou viacúčelovej stavby, teda vopred sa počítalo s možnosťou výhľadov popri primárnej funkcii objektu. Vari najznámejším príkladom je televízna veža na bratislavskom Kamzíku alebo pylón Mosta SNP nad Dunajom. Novšie ide najmä o spájanie telekomunikačných veží a rozhľadní (Šachtička, veža Helena na Inovci), čo je uplatňované najmä v Českej republike. V bežnej praxi môžeme o nich vraviť ako o rozhľadniach, vhodnejšie je však v ich pomenovaní podčiarknuť obidve ich funkcie.

Stručná história rozhľadní na Slovensku

Mnoho rozhľadní, neraz s pozoruhodnou architektúrou a spojených s chatami, vybudovali v druhej polovici 19. storočia napríklad v severných Čechách. Rozšírenie záujmu o rozhľadne priniesli aj vyhladkové veže v mestách, napríklad Eifelova veža v Paríži (1889), ktorá je najnavštevovanejšou pamiatkou na svete, alebo rozhľadňa na Petříne v Prahe (1981).

Na území Slovenska je najstaršou vežou určenou na pozorovanie Vartovka pri Krupine, postavená pred rokom 1564 v období tureckého nebezpečenstva. Po štyroch storočiach ju adaptovanú začali používať na nový, podobný účel – ako rozhľadňu. A slúži dodnes.

V dávnejšej minulosti stavali ľudia filagórie – oddychové domčeky, z ktorých bol výhľad na okolie. Ukážkou takýchto objektov je filagória v skanzene v Jahodníckych hájoch pri Martine. Najznámejšou filagóriou u nás sa stala stavba priamo na vrchole Sitna. Vyhladko-

Pavilón na Sitne pred rokom 1918

vý pavilón dal postaviť roku 1727 (podľa iných údajov v rokoch 1736 – 1738) rod Koháryovcov, ktorý bol majiteľom neďalekého panstva a kaštieľa vo Svätom Antone. Stará kreslená pohľadnica dokazuje, že pôvodne mal vysokú kopulovitú strechu s kamennou výzdobou a okná v gotickom slohu. V roku 1852 pavilón podpálil blesk a urobil ho na viac rokov nepoužiteľným. Za opravu filagórie sa prihovril u nového majiteľa panstva Filipa Coburga jeho osobný lekár Dr. Edmund Téry, ktorý prišiel v roku 1880 z Budapešti do Štefultova pri Banskej Štiavnici, kde pôsobil ako banský lekár. Objekt, ktorý opravili v rokoch 1886 – 1887, napokon Filip Coburg daroval miestnemu turistickému spolku. Ten využíval filagóriu ako zázemie pri vychádzkach a túrach na skalnatý vrchol Sitna. Objekt však už nemal kopulovitú, ale plochú vyhladkovú strechu ohraničenú kovovým zábradlím. To spolu so situovaním objektu priamo na vrchole zvýraznilo vyhladkovú

Filipkova rozhľadňa nad Harmóniou okolo roku 1895